

ברכתו לבטלה. וסיים, שכן מצא בשו"ת גניז יוסף (סי' ז) שהביא בשם מר חמיו (הגאון בעל פרי השדה) שהעלה כן לדניא. ושמה שכיוון לדבריו. ע"ש. [וע' מש"כ לעיל בחלק או"ח סי' ו, וסי' מא].

סימן ד

נשאלתי אם מותר להשתמש ב"מדיח כלים" חשמלי, בייתי, לכלי בשר ולכלי חלב בבת אחת או בזה אחר זה?

בטרם נדון בדבר מבחינת ההלכה, נבאר את דרך פעולת מדיח הכלים. לאחר ניקוי הכלים מכל לכלוך גס, ומכל שאריות המאכלים, שיכולים לגרום לסתימה במדיח, מניחים את הכלים בתוך המדיח במגש העשוי מרשת, לאפשר ריוח בין כלי לכלי, וכן שהמים יוכלו להגיע לכל מקום בתוך המדיח, כדי שפעולת הניקוי תבצע בשלמות. ברלת המדיח יש תא שבתוכו מניחים את חומר הניקוי, וכן תא שמניחים בתוכו חומר ההברקה, וסוגרים את דלת המדיח. פעולת המדיח מתבצעת בכמה שלבים, בשלב הראשון נכנסים מים קרים לתוך המדיח לאגן שבחלקו התחתון של המדיח, ובאמצעות משאבה מזורמים המים בלחץ דרך ממטרות, שנמצאות אחת בחלק העליון והשני בחלק התחתון של המדיח, והמים מותזים בלחץ בכל חלל המדיח, פעולה זו שנמשכת מספר דקות גורמת לשטיפת הכלים מכל הלכלוך בעין שנמצא עליהם, ואח"כ יוצאים המים החוצה עם שאריות הלכלוך שיצאו מהכלים. בשלב הבא נכנסים שוב מים קרים לתוך המדיח, ואז גם נפתח התא שבו נמצא חומר הניקוי, ומתערבב עם המים, בשלב זה מופעל גם גוף חימום שנמצא בתחתית המדיח והוא מחמם את המים, המים אמורים להתחמם עד שמפטרורה של חמשים וחמש מעלות בתכנית הדחה קלה, המיועדת לצלחות וסכו"ם, או עד שבעים מעלות בתכנית הדחה יותר חזקה, המיועדת לסירים וקדרות. במשך כל פעולת החימום מבוצעת התזת המים עם חומר הניקוי דרך הממטרות על הכלים שנמצאים בתוך המדיח, פעולה זו נמשכת כעשרים דקות. בסיום השלב הזה מתרוקן המדיח מהמים המלוכלכים, וכל השומן והלכלוך נשפך החוצה, אם הצטבר לכלוך גס יותר הוא נעצר על גבי לחלל המדיח. לאחר מכן נכנסים שוב מים מכלי יכולת לעלות חזרה מסננת הנמצאת בתחתית המדיח, ונותר הוא נעצר על גבי מכלי המדיח. לאחר מכן נכנסים שוב מים לתוך המדיח ומתבצעת שטיפה של הכלים במים נקיים. בתכנית מסוימות השטיפה מתבצעת במים חמים. לקראת סיום השטיפות נפתח תא עם נוזל ההברקה שהוא מתערבב עם המים ומתזז את הכלים, ובשלב האחרון מתבצע ייבוש הכלים.

הנה מרן הש"ע (ביו"ד סי' צה ס"ד) כתב, "יראה לי שאם נתנו אפר במים החמים שבירה חולבת קודם שהניחו קדרות הבשר בתוכה להדחין, אע"פ שהיה שומן דבוק בהן מותר, מפני שעל ידי האפר נעשה נותן טעם לפגם". ואף כאן שהמים שמדחים בהם את הכלים, מעורב בהם אבקת סבון ושאר חומרי ניקוי חריפים, ונותנים טעם לפגם במים ובכלים, מותר להדיח כלי בשר וכלי חלב אפילו בבת אחת ב"מדיח כלים", כי הלכה רווחת היא שנותן טעם לפגם מותר. והן אמת שהט"ז (שם ס"ק טו) הקשה מדברי מהר"ל (שהביאו מהרש"ל בים של שלמה פרק כל הבשר סי' צד), דמוכח שאם נפל בורית העשוי מחלב (בצירי) לתוך הקדרה, אוסר בנותן טעם. והרי הבורית נעשית מאפר, אלמא דלא חשיב נותן טעם לפגם. וצ"ע. ע"כ. גם הש"ך (שם ס"ק כא) הקשה מדברי התוס' והרא"ש (תולין ק:), שהקשו, איך ציוותה תורה להגיעיל כלי מדין בני יומן, והרי המים שבלעו מהכלים נעשו נבלה, וחוזרים ואוסרים את הכלים. ואם איתא לדברי הש"ע הא איכא תקנתא לתת אפר במים כדי שיהיו נותנים טעם לפגם. ע"ש. אולם בשו"ת צמח צדק (סי' צא) כתב לדחות קושית הט"ז מד' מהר"ל, וסיים, הילכך אין לזוז מפסק השלחן ערוך שהאיר עינינו בפסקיו אשר נתפשטו בכל תפוצות ישראל, ויש להורות להתיר כדבריו משום נטל"פ. ע"ש. גם בשו"ת החכם צבי (סי' קא) דחה קושית הש"ך מד' התוס' והרא"ש, וכתב, ולטעמך הא איכא לענה וראש וכיו"ב שהם פוגמים בודאי, וא"כ מה הקשו התוס' והרא"ש, אלא ודאי שהתורה התירה כלי מדין מדין הגעלה ולא מדין נטל"פ וכו'. ולכן אע"פ שלא נמצא מקור דין זה של האפר בשום פוסק, אטו כי רוכלא לחשוב וליוזל, הלא חזק יטעם אוכל, ולכן יש לפסוק

שהמאכל מותר מצד עצמו, רק שהשעה אוסרתו, ככה"ג דנ"ד רשאי לטעום כל שהוא מפני הברכה, ורק במאכל שמצד עצמו אסור, אין להתיר לטעום בכיו"ב, שהרי אסור לברך על דבר אסור, כמ"ש הרמב"ם ומרן בשו"ע א"ח (סי' קצו). ולא תועיל טעמיתו להצילו מאיסור ברכה לבטלה. אבל כאן שהמאכל מותר מצד עצמו, שפיר תועיל טעמיתו להנצל מאיסור ברכה לבטלה. והשווית דין זה למ"ש הרמ"א בהגה (סי' רעא ס"ה), דמי שבירך המוציא על פת במוצ"ש קודם ההבדלה, יטעם תחלה, שהרי אי אפשר להבדיל על הפת, ובכדי שלא תהיה ברכתו לבטלה הותר לו לטעום קודם שיבדיל. (וכן כתב הרב יפה ללב שם). ואף בני"ד י"ל כן. ולרווחא דמילתא אמרנו שיש כאן ספק ספיקא, שמא הלכה כהתוס' וסיעתם שאפילו לכתחלה מותר לו לאכול מאכלי חלב לאלתר אחר סעודת בשר, כל שסילק השלחן ובירך בהמ"ז, ואת"ל שהלכה כהר"ף והרמב"ם והרא"ש שצריך להמתין שש שעות, שמא כיון שבירך מותר לו לטעום. ואע"פ שאסור לברך על מאכל אסור, לדעת הרמב"ם והש"ע, וא"כ גם אם יטעם לא ינצל מאיסור ברכה לבטלה, שמא הלכה כהראב"ד והרא"ש דס"ל שיש לברך על מאכל אסור כשהוא נהנה ממנו. עכ"ד. וכל שכן בני"ד שהמאכל הותר גמור.

אולם הלום ראיתי להרב משה הלוי בספר ברכת ה' ח"ב (עמוד פד) שכתב לחלוק על דברינו, מפני שהספק דשמא הלכה כהראב"ד והרא"ש שמוותר לברך על מאכל אסור, אינו ספק טוב, כיון שהיא דעה דחויה ודעת מיעוט, ורוב ככל הפוסקים ס"ל שאסור לברך על מאכל אסור, וא"כ גם אם יטעם אין זו דרך שמוציאתו מדין ברכה לבטלה. ע"כ. ואשתמטיתיה שיש רבים וגדולים דס"ל כהראב"ד והרא"ש, כי באריות חיים (הל' בהמ"ז אות לו דף ע"ג) כתב וז"ל: וכתבו הגאונים שהאוכל מאכל אסור אין מומנים עליו, אבל ודאי שחייב לברך עליו תחלה וסוף מפני שהוא נהנה. והרמב"ם כתב שא"צ לברך עליו, וכתב עליו הראב"ד שטעה בזה טעות גדולה, שלא אמרו אלא שאין מומנים עליו, אבל ברכה תחלה וסוף למה לא יברך הואיל ונהנה. עכ"ד. וכ"כ התוס' ישנים (שבת כג.). והרשב"א בתשובה ח"א (סי' תשצד). [אע"פ שבחידושו לברכות מה. לא כתב כן. וכבר העיר בזה הכנה"ג סי' קצו. וע"ע בשו"ת כתב סופר (תא"ח סי' כב). ע"ש]. גם המאירי (ב"ק צד.) כתב, דמי שגול דבר מאכל מחבירו, ורוצה לאכול ממנו, צריך לברך המוציא ובהמ"ז, וכן שאר ברכות תחלה וסוף, ואע"פ שברכות נאיון וקללה, אינו רשאי ליהנות בלא ברכה. ומיהו על הפרשת חלה אינו מברך, הואיל ואין כאן הנאה אלא ברכת מצוה. ע"ש. וכן הוא בספר השלחן, הובא בשיטות קמאי (ברכות מה. עמוד תתתנה). והגר"י טייב בערך השלחן (סי' קצו סק"א) כתב, שכיון שהראב"ד והרא"ש והמאירי (ב"ק צד.) והר"ש פ"ק דדמאי ס"ל שמברכים על מאכל אסור, סמכינו עליהו לברך על הגזול וכו'. ע"ש. וע"ע בשו"ת חוט המשולש בסוף תשו' הרשב"ץ (טור ג סי' כט). וא"כ בודאי דחשיב ספק גמור להצטרף לס"ס. וכל שכן לפי מ"ש בוכיבי צדק (סי' קי' ס"ק קנח) וז"ל: ס"ס עבדינו אפילו כשהספק הוא מיעוט כנגד הרוב, ואפילו נקבעה הלכה כהרוב, והמיעוט היא סברה דחוייה, אע"פ כן עבדינו ס"ס בהא. בית דוד (חיו"ד סי' ו וסי' טו"ב), אהל יוסף (סי' ל), דבר משה (חיו"ד ח"ג סי' ב), שמש צדקה (חיו"ד סי' נ), חסד לאברהם אלקלעי (תא"ח סי' יג) וכו'. ע"ש. וכן הסכים הגר"ח בשו"ת ידי חיים (עמוד רו). ע"ש. הילכך גם מ"ש שהספק השני שמא הלכה כהתוס' שמוותר לאכול חלב אחר בשר בסילוק שלחן אפילו לאלתר, הוא נגד הר"ף והרמב"ם והרא"ש, שאוסרים לאכול חלב א"כ עברו שש שעות, ונקטינן כוותיהו. וא"כ לא תועיל טעמיתו להנצל מאיסור ברכה לבטלה, ולכן אסור לו לטעום אפילו כל שהוא וכו'. ע"כ. גם בזה לא האירו דבריו, כיון שכל חכמי צרפת ונרבונא נהגו להתיר כדברי התוס' וסיעתם, וא"כ בודאי דחזי לאצטרופי לספק ספיקא. ובפרט ע"פ דברי הרב זבחי צדק הנ"ל. ומה יענה על מה שהתירו האחרונים שלנו אפילו לחולה קצת לאכול מאכלי חלב אחר שעה אחת ממאכלי בשר. ובודאי שהכוונה שייאכל בברכה תחלה וסוף, וכ"כ כאן שאינה אלא טעמיה בעלמא. לפיכך כל דבריו בזה אינם נכונים להלכה. והעיקר כמו שכתבנו בס"ד. ושוב אחר זמן נדפס שו"ת באר משה חלק ד, וראיתי אליו (בס"ד) שנשאל בני"ד, והעלה ג"כ שיטעם מעט כדי שלא תהיה ברכתו לבטלה, ולמד כן ממ"ש הרמ"א (סי' רעא ט"ה), שהמברך המוציא במוצ"ש קודם שיבדיל שטעם תחלה, כדי שלא תהיה

הלכה למעשה כדב
שנמצא להיפך כדב
עכ"ד. וכן פסק
השלחן ערוך. ושכן
שאגת אריה בפסקי
וכן נדפסו בסוף שו
(ס"ק), דמה שנראו
אע"פ שלים הבלוע
בני יומן, אף שנותן
לשבת, משא"כ בני
לכתחלה לבשל בכי
דחו האחרונים א
סי' (א) להסביר דע
אלו לכתחלה, אע"פ
אפילו אינה בת יומ
ע"ש. וכ"כ הגאון מ
דף קסו ע"א), שכל
ותנאי דמסייעי לו
ובחידושו (תולין קו
הגעלה לכלי שאינו
הוא חוזר ובלוע מן
נטל"פ, ואם תאמר
בכלי פגום הוא, ל
המשובט, ורואים
חכמים שאם אתה מו
בו אפילו ביומך, או
בפרק כל שעה (ל:
בע"ז (עו.). וכיו"ב
חולבת שאינה בת יו
והכף אסורה, משו
ולכן אף אחר שנפג
בו לכתחלה, משא"כ
כיון שהכף לא היה
השלחן (סי' צה ס"ג
שהוא פוגם אסור ל
משובט אסור להשח
משובט, אבל כאן
לכתחלה, כיון שה
מעיקרו, ולכן קי"ל
של בשר, הכף אסור
צדק ח"א בתשובה
במטה יהודה (סי' ת
דף קיד ע"ד, אות ס
חמים שנתנו בהם א
מעת לעת, ושאלתי
(סי' צה), שהאפר פ
האפר, בלע טעם פו
והחלב מותר. ע"ש.
מותרים. ואמנם הכו
דמשק אליעזר וכן
וע"פ דברי מרן סמ
ביחד, כשתנו אפר
פגום. ושמעתי שנה
מכמה תלמידי חכנ
בתריי ארתי שכן
אלו, והא אנן קי"ל
סומך על הוראת מו
כשהכלי האחד אינו
כששני הכלים בני י
(סי' ח) כתב שאירע

בני יומן, לאחר שנתנו אפר במים החמים, והתירתי להם, ע"פ מה שפסק מרן שאם נתנו אפר במים החמים שהדיו בהם כלי בשר וכלי חלב, מותר, שע"י האפר הוא נטל"פ. ושוב כשראיתי דברי הכנה"ג (הנ"ל), ראיתי כי שגיתי בהוראתי, ותהי זאת נחמתי כי פעה"ק ירושלים אתריה דמרן הוא, ונתנו ככל הוראותיו בין להקל בין להחמיר. עכ"ל. ובאמת שאין להשגיח בחומרת הכנה"ג נגד מרן, וכבר תמה השלחן גבוה (סי' צה) על הכנה"ג שהרעיש נגד פסק מרן, ולק"מ וכו'. וכתב, וכן המנהג פה סאלוניקי להתיר כהוראת מרן אפילו כששני הכלים בני יומן, ואפילו שומן דבוק בהן. וכ"כ בשו"ת בית דוד (סי' מא) בשם מהר"ל קובר, דה"ט משום שעל ידי האפר נפגם הבלוע בכלים וכו'. ע"ש. וכ"כ הגר"ח פלאגי בשו"ת חקקי לב (חז"ד סי' מג, דף סב ע"ג), שאף שהכנה"ג החמיר בכלי בני יומן, וכן החמיר בזה בספרו בעי חיי (סי' קלד). אולם המנהג של כל רבני מתא לקדושים אשר בארץ מימי עולם, לפסוק לכתחלה כמו שפסק מרן, ודלא כהכנה"ג. ע"ש. ובודאי לדירון דאולינן בתר מרן יש להקל בזה לכתחלה אפילו בכלים בני יומן. וכן פשט מהמנהג, וכמ"ש בשו"ת עדות ביהוסף בן סאמון ח"ב (סי' מב), שהמנהג פשוט בכל ערי המערב, שכאשר שולקים הרבה ביצים ביחד, ויראים פן ימצאו דם או אפרוח באחת מהן, שנותנים אפר במים, ואם ימצאו דם או אפרוח באחת מהן, כל השאר מותרים, משום דנותן טעם לפגם מותר. וכ"כ מרן החיד"א בספר ברכי יוסף (בשיורי ברכה סי' צה סק"ה), שאף שהכנה"ג החמיר בבני יומן, לענין הלכה אכן אתכא דריש גלותא מרן סמכין, מאחר ששלמים וכן רבים מהפוסקים ס"ל כדעתו ז"ל. ומה גם שכן פשט המנהג. עכ"ל. וכ"כ עוד בשו"ב (סי' קו סק"א), שהמבשל ביצים ונתן אפר במים אפילו נמצא באחת מהן אפרוח, מותרים אפילו לכתחלה. הגהה כתיבת יד מרבני המערב. ע"ש. וכ"כ הרב זבחי צדק (סי' צה ס"ק לו), שכן המנהג במדינתם, ואין פוצה פה ומצפץ. ע"ש. וכבר כתב הגאון יד אפרים (סי' צה) שאף מהר"ל והט"ו שהחמירו בבורית שנפל לתבשיל, מורים הם בבורית שלנו שיש להתיר, מפני שהיא פגומה מאד עד שנפסלה מאכילת הכלב. ע"ש. ומעתה נראה שמותר להדיח כלי בשר וכלי חלב במדיח כלים, אפילו ביחד, מפני שהמים פגומים מאד מחומרי הנקיון והסבון שבהם, והכלים בולעים טעם פגום מעיקרן. ואם לחשך אדם לומר, שאין אפשר להתיר לכתחלה הכלים של בשר וחלב יחדיו, ע"י פגימת המים, והרי אין מבטלים איסור לכתחלה. אף אתה אמור לו, שכבר הסביר לנו הר"ן (ע"ז לג:), שלא אמרו אין מבטלין איסור לכתחלה, אלא במתכוין לערב את האיסור בהיתר כדי ליהנות ממנו, אבל המכוין להכשיר את הכלי, ואינו נהנה מן האיסור, מותר. ולכן התירה התורה להכשיר כלי מדין בהגעלה, אפילו הם בני יומן. וכיו"ב כתב מרן הבית יוסף ביו"ד (סי' פד) בשם הארחת חיים, מעשה שנפלו גמלים בתוך כלי הדבש, והורו שיש לחמם הדבש עד שיהא ניתך, ויסנן הדבש, וישארו הגמלים למעלה, ואין לאסור משום מבטל איסור לכתחלה, שאין כוונתו אלא לתקן הדבש. ע"כ. וכן פסק מרן בש"ע (סי' פד סעיף יג), והסבירו האחרונים הטעם כמ"ש הא"ח. וכ"כ בשו"ת הריב"ש (סי' שמט) בדין חביות עץ שנותנים חלב (בצירי) בין נסר לנסר כדי לחברם ולדבקם היטב, ולא ינטף מהם היין, וכתב שמכיון שאין כוונתו לבטל טעם החלב ביין וליהנות מן האיסור אלא כדי לתקן הכלי ולהדביק סדקיו מותר. וראיה לכך מדין כלי מדין שאמרה תורה להגעילים, ואפילו הם בני יומן, וא"כ למ"ד אין מבטלין איסור לכתחלה, מן התורה, מה הועילה ההגעלה, והלא המים שפלטו בליעת האיסור שבכלים נאסרו וחוזרים ואוסרים הכלים שנגעלו, ואין כאן הכשר לכלים, אלא ודאי שכיון שאין כוונתו ליהנות מן האיסור ולבטלו, אלא כדי להכשיר הכלי מותר. וכיו"ב כתב הר"ן. ע"כ. וגם הפרי חדש (סי' ס"ט ס"ק כו) שכתב לפלפל בראיית הריב"ש, [וע' מ"ש עליו הרב שער יהודה דף מג ע"ג], סיים, שבעיקר הדין יפה כיון, שכל שאין כוונתו לבטל האיסור וליהנות ממנו, אין בזה משום מבטל איסור לכתחלה. וכמ"ש הבי"י (סי' פד) בשם הארחת חיים, בדין הדבש שנפלו בו גמלים (הנ"ל). ושכן מוכח בירושלמי תרומות וכו'. ע"ש. וע"ע בשער המלך (פרק טו מהל' מאכלות אסורות), ובשו"ת גנת ורדים (חז"ד כלל א סי' יח), ובשו"ת חקקי לב (ח"א מיו"ד סי' נג, וסי' נד). וע"ע במחזיק ברכה יו"ד (סי' פד סק"ח), בדין חומץ שיש בו תולעים, שנהגו לסננו ולהרתיחו ולסננו שנית, שאין בזה משום מבטל איסור לכתחלה. ושכן הורו גדולי

הלכה למעשה כדברי השלחן ערוך שהאפר והבורית פוגמים, ואע"פ שנמצא להפך בדברי מהר"ל, אין שומעים לו, כי האמת מכחישתו. עכ"ל. וכן פסק בשו"ת כנסת יחזקאל (סי' כח), שאין לזוז מדברי השלחן ערוך. ושכן הסכימו כל בעלי הוראה. ע"ש. וכן פסק הגאון בעל שאגת אריה בפסקיו שהובאו בספר מדי חודש בחדשו ח"ב (עמוד צג). וכן נדפסו בסוף שו"ת שאגת אריה הנדפס מחדש. והסביר הפרי תאר (סק"ו), דמה שנראה מדברי מרן שמותר לבשל באותם כלים לכתחלה, אע"פ שכלים הבלועים מאיסור אסרו לבשל בהם לכתחלה אפילו כשאני בני יומן, אף שנותנים טעם לפגם, התם ה"ט משום שבלעו טעם האיסור לשבה, משא"כ בנידון זה שבלעו הכלים מעיקרא טעם פגום. לכן מותר לכתחלה לבשל בכלים אלו. ומה שתמה הש"ך על הש"ע בדין זה, כבר דחו האחרונים את תמיהתו. עכ"ל. וכ"כ בשו"ת קול אליהו ח"א (חז"ד סי' יא) להסביר דעת מרן בהיתר האפר. דמשמע שמותר לבשל בכלים אלו לכתחלה, אע"פ שאסור לבשל לכתחלה בקדרה שבלעה איסור, אפילו אינה בת יומה, דשאני הכא דמעיקרא לא בלעו אלא מן הפגום. ע"ש. וכ"כ הגאון מהר"י גבון בשו"ת נחפה בכסף ח"ב (בחדושי הרא"ם דף קסו ע"א), שכל שבלע דבר הפגום מעיקרו, לכתחלה נמי שרי. ע"ש. ותנאי דמסייע להו, הראשון הוא הרשב"א בתשובה (סי' רסב), ובחדושי (חולין קח:), ובתורת הבית (בית ד' ריש שער ד), דה"ט דמהני הגעלה לכלי שאינו בני יומן, אפילו אין במים ששים כנגד הכלי, והרי הוא חוזר ובויע מן הטעם האסור שנפלט במי ההגעלה, משום שהוא כבר נטל"פ, ואם תאמר א"כ מה הועילנו, והלא אף קודם ההגעלה, מה שבלעו בכלי פגום הוא, לא היא, דהתם תחת בליעתו מן הטעם של האיסור המשובת, ויראים אותו כאילו הוא עומד בשבחו עד שיפלוט, וחששו חכמים שאם אתה מתיר לו להשתמש בו לאחר יומן, שמא יבא להשתמש בו אפילו ביומו, אבל כל מה שבויע מן הפגום מותר. וכן כתב הר"ן בפרק כל שעה (ל:), ובסוגיא דטפת חלב (חולין קח:). וכן כתב המאירי בע"ז (עו.). וכיו"ב כתב מרן הבית יוסף (סי' צד), שהטעם שהתוחב כף חולבת שאינה בת יומה לתוך הקדרה של בשר, הקדרה והתבשיל מותרים והכף אסורה, משום דשאני הכף שבלעה החלב בשעה שהיה משובת, ולכן אף אחר שנפגם אסור כדון כלי אסור שאינו בני יומן, שאסור לבשל בו לכתחלה, משא"כ הקדרה שלא בלעה טעם החלב אלא לאחר שנפגם, כיון שהכף לא היה בני יומן, הילכך שרי. ע"ש. והגאון מהר"י טייב בערך השלחן (סי' צה ס"ק טו"ב) הביא מ"ש הצמח צדק (סי' צא), שכל דבר שהוא פוגם אסור לכתחלה. וכתב עליו, וליתא, שדוקא כלי שבלע טעם משובת אסור להשתמש בו אחר שנפגם, גזרה שמא ישתמש בו בעודו משובת, אבל כאן שתחת בליעת הכלים היתה בטעם פגום מותר אף לכתחלה, כיון שהאפר פוגם השומן, והטעם שנבלע בכלי הוא פגום מעיקרו, ולכן קי"ל (בס"י צד) בתוחב כף חלב שאינה בת יומה לקדרה של בשר, הכף אסורה והקדרה והתבשיל מותר. עכ"ל. וכ"כ בספר זבחי צדק ח"א בתשובה (עמוד תמח). ע"ש. וכן כתב הגאון מהר"י עייאש במטה יהודה (סי' תנב ס"ה) כדברי מרן. וע"ע בספרו בית יהודה (ח"א דף קיד ע"ד, אות סב) שכתב, אירע מעשה בכף של בשר שרחצוה במים חמים שנתנו בהם אפר, כפי המנהג, ואח"כ תחבו הכף בקדרת חלב בתוך מעת לעת, ושאלתי את מורי ז"ל והתיר מטעם דקי"ל כמו שפסק מרן (סי' צה), שהאפר פוגם, ולפ"ז הכף הוה כשהדיו בהם במים חמים שעם האפר, בלע טעם פגום, וכשנתנוהו בקדרת חלב, נתן טעם לפגם הוא, והחלב מותר. ע"ש. ומבואר דנקטינן כדעת מרן שהאפר פוגם והכלים מותרים. ואמנם הכנה"ג (יו"ד סי' צה בהגב"י אות מז) כתב, שהרבנים דמשק אליעזר והלחם חמודות קבלו דברי מרן הש"ע, בסבר פנים יפות, וע"פ דברי מרן סמכו פה אימיר להקל בכלי בשר וכלי חלב שהודחו ביחד, כשנתנו אפר במים, ונהגו לבשל בהם לכתחלה, מפני שהאפר פגום. ושמעתי שנהגו כן ע"פ הוראת מהר"ר עזריה יהושע, וכן שמעתי מכמה תלמידי חכמים שכן נוהגים בגאליפול ובהרבה מקומות, וגם בתירי ראיתי שכן המנהג, ותמיהני שאין הותר לבשל לכתחלה בכלים אלו, והאנ קי"ל דנטל"פ מותר רק בדיעבד. לכן לענין מעשה, איני שומך על הוראת מרן להתיר לכתחלה לבשל בכלים אלו, אלא אם כן כשהכלי האחד אינו בני יומן, וכל שכן שניהם אינם בני יומן, משא"כ כששני הכלים בני יומן. ע"ש. והגאון החסיד מהר"י אלגאזי בתשובותיו (סי' ח) כתב שאירע מעשה בביתו שהדיו בחמין כלי בשר עם כלי חלב

הדור. וע"ע בשו"ת חסד לאברהם אלקלעי (חיו"ד סי' ו). ובזבחי צדק (סי' פד אות כ). ע"ש. ודון מינה ואוקי באתרין. אמנם ראיתי הלום בשו"ת בית אבי ח"ב (סי' צג) שנואל בנ"ד, והעלה לאסור. ולא ירד לכל מה שכתבנו, שיש מקום להתיר משום דהוי נטל"פ. ולעומתו מצאתי שו"ת מגן בעדי (סי' יט) שדריך בדרך הנכונה להתיר משום נטל"פ, וכמו שכתבנו. ע"ש. וגם הלום ראיתי בשו"ת אגרות משה פיינשטיין (חיו"ד ח"ב סי' כח), שכתב, דמה שמדיחים הכלים, במדיח כלים, ע"י בורית, טעם נכון הוא להקל בשעת הדחק, שבלי שעת הדחק גדול אפשר שלפי ריבוי המים אין שם כדי שיעור לפגם וכו'. ובסוף הסימן כתב שיי"ל שביחד יש לאסור אטו שידיו הכלים בכלי אחר בלא דבר הפוגם, אלא שמכיון שבמדיח כלים אין הדרך להדיח בלא בורית, שייך להתיר אף לכתחלה. ע"ש. ותמיהני, ודקארי לה מאי קארי לה, וכי אנו יכולים לגזור גזרות אחר תחיית התלמוד, והחששא שלו דשמא לפי ריבוי המים אין שם כדי שיעור לפגם, חששת שוא היא, שהרי נתינת הבורית היא כדי לנקות הכלים היטב, ובדאי שהבורית נרגשת היא במים של ההדחה, והיא טעם לפגם. וגם ראיתי מ"ש בספר "כשרות ושבת במטבח המודרני" להר"ג ר' לוי יצחק הלפרין, שאחר שהאריך בנ"ד, כתב (בעמוד קיד), שלענין פגימת המים, הנה מ"ש המחבר ביו"ד (סי' צה ס"ד) שהאפר פוגם, דעה יחידאה היא, כי דעת הס"ו והש"ך שם לאסור, ורק במקום הפסד מרובה כתב הדרכי תשובה שם, שיש לסמוך ע"ד המחבר. ועוד שאין הפגימה קיימת בלא בשתיפות הראשונות, ואח"כ גם הפגימה נשטפת עממן, והטעם חזר ונשבה בשטיפות האחרונות. ע"כ. ותמיהני עליו שנעלם ממנו כל מה שהבאנו בשם גאונים רבים מאחרונים חבל נביאים דס"ל כמרן המחבר, ושהגאון כנסת יחזקאל (סי' כח) כתב, שאין לזוז מדברי מרן הש"ע, ושכן הסכימו כל בעלי הוראה. וכ"כ הגאון הצמח צדק, ושכן נמנהג לכתחלה במקומות רבים. ועוד שאפילו הש"ך והס"י יודו בבורית שהיא פגומה מאד, וכמו שכתב להראי הגאון יד אפרים. ולפי זה גם הפר"ח והפמ"ג שכתבו להקל רק במקום הפסד מרובה, מפני שחששו לד' מהר"ל, אף הם יודו בבורית שלנו שהיא פגומה מאד, והוא נותן טעם לפגם. גם מה שסיים לגבי השטיפות האחרונות, אינו כלום, שכבר הכלים נקיים מאד, ואין בהם שום חשש איסור, וע"י המים הוי נ"ט בר נ"ט. וכ"ש אם נעשית השטיפה האחרונה ע"י מים צוננים, שאו אין לחוש כלל. וכן העלה להקל בני הרה"ג רבי יצחק יוסף בספרו ילקוט יוסף חלק עשירי (איסור והיתר ח"ג הל' בשר בחלב, עמוד תפה). מסקנא דניאן שיש להורות היתר במדיח כלים, לכלי בשר וכלי חלב אפילו ביחד, ורק מהות טוב היכא דאפשר יש להיתר כלי בשר לחוד וכלי חלב לחוד בזה אחר זה. והנלע"ד כתבתי.

סימן ה

ב"ה. ירושלים. אדר תש"ג.

נדרשתי ללו שאלו, אודות קצב שהיה לו אטליו כשר בעיר העתיקה, ואנשים יראי שמים קנו ממנו בשר לשבת, כהרגלם. ואחר השבת נודע שהיה באטליו גם בהמה אחת טריפה, והוא מכר גם אותה לישראל, ובאו לשאול על הכלים, אשר מהם צלחות שעשויים מכלי פורצלליין, ומהם שעשויים מכלי אמאיל, (מתכת מצופה בסממנים), וקיים הפסד מרובה אם נאסור אותם, מהו להתירם בהגעה.

תשובה הנה בנ"ד אין השואלים בטוחים שנכשלו באכילת בשר טריפה, כי אצל הקצב הזה היה גם בשר של בהמה כשרה, מלבד הטרפה, אלא שבאו לשאול על הכלים, דשמא של טריפה הם. ויש מקום להתיר הכלים בלא הכשר, משום דנימא העמד כלי על חזקתו, ואימור לא נתבשל בו בשר טריפה. וכמ"ש הרמ"א בהגה (סי' קו סוף ס"א), שאפילו לדעת האוסרים, אין לאסור הכלים, שמעמידים הכלי על חזקתו. ע"ש. וכ"כ הגאון מהר"ש עמאר, הובא בברכי יוסף (שיו"ב סי' ס"ה). וכן בשו"ת יען משה (חיו"ד סי' א). ע"ש. גם הידיעה שנמסרה להם שהיתה אצל הקצב בהמה טריפה, נודעה להם רק ביום ראשון בבוקר, שעברה לינת לילה על כל הכלים שהשתמשו בהם בשבת, ולדעת פוסקים רבים לינת לילה פוגמת, והו"ל נתן טעם לפגם, [ואפשר להשתוות עד שיעבור עליהם מעת לעת, שאז יהיה לכ"ע נתן טעם לפגם, וכמ"ש הגאון מהר"ש עמאר הובא בספר ברכי יוסף בשו"ת ברכה (ס"ה נה).

ע"ש. ולפ"ז אין כאן אלא חשש פליטת כלים באיסור דרבנן. לפיכך יש מקום לסמוך בזה על רבני וינציאה שהובאו בשו"ת נחלת יעקב (סי' מב), שהתירו להכשיר בהגעלה כלי חרס שבלעו איסור, שהואיל ואין לכלי חרס תקנה אלא בשבירתו, וה"ל הפסד מרובה, וכדיעבד דמי. ואף שמהר"ר שמואל ארקולטי פקפק על זה ממה שאמרו בחולין (קיא:)) היא פינכא דהוה בי ר' אמי, דמלח בה בשרא, ותברנה, אע"ג דקי"ל דם שמתלו מדרבנן. מ"מ העלה שם בשם הגאון מהר"ר ליב סרוואל דבהפסד מרובה יש להתיר הכלי חרס אחר שהיית מעת לעת, דהוי כדיעבד. ע"ש. והביא דבריהם בקצרה הגאון מהר"ש אבוהב בשו"ת דבר שמואל (סי' שיא), וסיים, שמכיון שאין בידיו להכריע בראיותיהם, אולינן בתרייהו להקל במקום הפסד מרובה, דספיקא דרבנן לקולא. ע"ש. וכן העלה הגאון מנחת יעקב (כלל פה ס"ק סד). ע"ש. וכן כתב הגאון מהר"ש טייב בספר ערך השלחן (סי' צג סוף אות ט), בשם הגאון מהר"ג (סי' קכא), ולמד ממנו שאם היו כלי חרס רבים, ויש הפסד גדול אם נאסרם, הו"ל כדיעבד, ואע"פ שמדברי הרדב"ו (ח"ג סי' א) משמע להחמיר, העיקר כד' מהר"ג. והביא דברי האחרונים הנ"ל. גם בשו"ת שמן המשחה (הל' תערובות סי' כט, דף קכז ע"ג) הביא מ"ש מהרימ"ט בנימקין כתיבת יד על פסחים (ל). שעל פינכא וקדרה שצריך לשברם, לאו כדיעבד דמי, והא דאמרינן (לעיל כו). בתנור שא"א אלא בנתינת דכדיעבד דמי. י"ל להפסד מרובה חששו, להפסד מועט לא חששו. ע"ש. אלמא שאף מהרימ"ט מודה לחילוקו של מהר"ג שם במקום שיש הפסד מרובה, כל שהכלים אינם בני יומן יש להקל. גם הגאון מהר"א הכהן בעל משמרות כהונה בסוף ספר כף הכהן (בהשטמות לספרו שילחנו של אברהם דף נו ע"א) הסכים לזה. ע"ש. וכן הגאון בעל מאורי אור (קן סהור דף קח ע"ב) כתב להקל בהפסד מרובה, ושכן הסכימו עמו רבנים גדולים. ע"ש. וכן העלה בשו"ת בן אברהם אבוקרא (סי' מד) בד"ה ואע"ג. ע"ש. וכן פסק הגאון מהר"ם שתרנג בספר שבת אחים (עמוד ד). וע"ע בעקרי הר"ט יו"ד (סי' יח אות ד) שהביא בשם שו"ת מהר"ם פרוינינצאל (סי' קלה) שכתב, כלי חרס שעמדו בבית עכו"ם ונאסרו, שאי אפשר להכשירם בהגעלה, די להם בשהייה מעת לעת. ובסוף דברי העקרי הר"ט הביא בשם התבואות שור (סי' ב ס"ק לב) בדין טבח שיצאה טריפה מתחת ידו בחזקת כשרה, שיש לאסור כל הכלים למפרע, וכלי חרס שאין להם תקנה בהגעלה, יש להקל להשתוות מעל"ע. ע"ש. אולם הגאון ישועות יעקב (או"ח סי' תנא סק"א) כתב, שאע"פ שכן מוכח להקל מפירוש רש"י (פסחים ל). דבכזה"ל חשיב דיעבד. וכ"כ התוס' שם להל' תירוצא. מ"מ אין כן דעת שאר הקדמונים וכו'. ע"ש. גם בשו"ת באר המים (חיו"ד סי' ס"ה כג) כתב לדחות דברי הגאון רבי ליב סרוואל הנ"ל שהתיר בהפסד מרובה. והעלה לאסור. ע"ש. וכ"כ הפמ"ג (סי' צג) שפ"ד סק"ג), שרק באיסור דרבנן יש להקל בהפסד מרובה. ע"ש. וע"ע בפמ"ג א"ח (סי' תנא מש"ס ס"ק לא). ולכאורה יש להעיר מדברי הגהות אשרי (סוף ע"ו) בד"ה אבל קדרה, אי שרית לבשולי בה באינה בת יומה, אתי לבשל בבית יומה, אבל אין לומר הטעם שאין לבשל בקדרה שאינה ב"י לפי שזוה נחשב לכתחלה, ונ"ש לפגם אסור לכתחלה, דהא כיון שטעונים שבירה הו"ל כדיעבד. ע"כ. אלמא דאף באינה בת יומה יש לאסור משום גזרה דבת יומה, אע"פ ששבירתה נחשבת דיעבד. (וע"ע בפתיח תשובה סי' קכב סק"א). וכן העלה להחמיר בשו"ת שואל ונשאל (ח"א סי' פא וח"ב סי' י). ע"ש. וכ"כ בשו"ת שער אשר (חיו"ד סי' א) בשם הרדב"ו ח"ג (סי' א) הנ"ל, דס"ל שאין לחלק בזה בין הפסד מועט להפסד מרובה. וציין למ"ש החקיר לב (ח"א סי' נג דף עט ע"ב), בשם כמה ראשונים, שנראה מדבריהם שאע"פ שחשוב כדיעבד, אסורים משום גזרה משום בת יומה. ומסתמית דבריהם נראה שאין חילוק בין הפסד מועט להפסד מרובה. ומ"מ סיים, שמכיון דמידי פלוגתא דרבוותא לא נפקא, אם בהפ"מ מקילים בכלי חרס להיתרם כשאננם בני יומן, או לא, בספק טריפה מיהא דאיכא ס"ס, פשיטא שיש להתיר הכלים בשופי. ע"כ. גם מהר"ש בן חביב (בעל דברי שמואל) בתשובתו בשער אשר (שם דף יא ע"ב) כתב ג"כ להתיר הכלים בספק טריפה, מטעם ס"ס, שהן אמת שהחקיר לב סי' יד החמיר בדבר, ודחה סברת מהרש"ם שהתיר כלים שאב"י בספק איסור, בטענה שכל גדולי הראשונים ס"ל כמהריב"ל לאסור. מ"מ באמת שרבים מהפוסקים קיימי נמי בשיטת מהרש"ם להתיר, ומידי ספקא לא נפקא, וחזי לאצטרופי לספק ספיקא בהפסד

מרובה כזה, דחשיב ודאי כד (טל). ע"ש. והן אמת שהגאון לדון בכל כלי בפני עצמו, הכלים ביחד. ע"ש. וכאן אין אולם מדברי כמה מהאחרונים מרובה חשיב כדיעבד שיש בספרו גילוי דעת (בפתיחה להקל. ע"ש. וכן העלה הגו ע"ש. וכ"כ בשו"ת עטרת ז פיינשטיין בשו"ת אגרות מי על הגרע"א בזה, ודחה רא הכלים ביחד הוי הפסד מרונ סי' כו). ע"ש. וכן הגאון רב (סי' א) כתב, דמ"ש הגאון ר' הפסד מרובה, אין סברא זו בשו"ת נשאל דוד ח"ג (חיו"ד עה רע"א). ובשו"ת שואל ירושלים (דף כב סע"א). וב אות יח). ע"ש. ובצירוף שכי מרן, וכמשי"כ בשו"ת יביע י שיש להקל. מיהו הנכון ל פעמים. וכ"כ בשו"ת בית ש שהוצאות ההגעה הן הפסד ע"ש

פלפול בענין ספק דאור

(א) **נודע** בשערים המצויי טומאת מת, ש בעריות, בין בשבתות, אין ו עוד (בפרק יח מהל' איסורי ובפרק טז מהל' אבות הו לקידושין (עג), שהרמב"ם לא יבא ממור בקהל ה', ממ אלמא דכי אמרינן בעלמא דרבנן היא, דאי מדאורייתא, [ותשובה זו היא לו נדפסה בלאו ח"ג עמוד 175, והתר מהפסוק (דברים כ, כ), רק תשחית וזכרת, ומוכח שאם את עצה", כל עוד לא יד להחמיר. וא"כ אדיליף הרנ מותרים מן התורה, הרי יע התורה. וכבר עמד בזה בכס רצוני, והגדיל המדורה בזה. סכנה לקוח אילן הנותן פיר

(*) והנה הרמב"ם (ריש פ"ה מהל קידוש השם. וכתב הגאון מהר"א ישראל" לאפוקי בני נתי, דהו"ל בע מראה הגדול ח"א (דף קיח) דהו לשתייה דס"ל דהא דספקא דאורי דשייך בהו לא תסור, משא"כ בבני נה ס"ק טו). וכ"כ הערך השלחן יד לחומרא הוא רק מדרבנן, ספק אב בספר חיבת גומא (פר' תוריע אור כשיש ספק באבר מן החי מותר ל סי' א). וכ"כ הפרי"ח במים חיים (ז